

ADATOK A ZSÁKAI JUHTARTÁSRÓL

A JUHTENYÉSZTÉS HAGYOMÁNYOS ELEMEI, ÉPÜLETEK

A Békési- és Bihari Sárrét állattartásáról szép számmal jelentek már meg dolgozatok, közlemények, tanulmányok, leírások. Áttekintve e tekintélyes irodalmat megállapíthatjuk, hogy talán szám szerint is legtöbb írás látott napvilágot a juhtenyésztés köréből. Minden bizonnyal hiányzik a Sárrét állattartásáról egy összefoglaló monográfia, vagy legalább állatfajonként egy-egy összegző munka megjelentetése. Országosan is, de itt a Sárréten is nagyon kevés a ló-, szarvasmarha-, sertés-, baromfitenyésztés néprajzi vizsgálatának tudományos feldolgozása. Úgy gondolom ezen a téren (is) nagyok a néprajztudomány adósságai.

Zsáka község anyagi kultúrájának vizsgálata sok szempontból értékes lehet a kutatók, a tudomány számára. Az 1930-as években történt meg a tagosítás, a tányásodás így csak a Komádi „ódalon” indult meg. Az állattartás extenzív elemekkel folytatódott a nagyüzemi gazdálkodás általános bevezetéséig. Néhány család ma is ragaszkodik a hagyományos juhtartáshoz annak ellenére, hogy napjainkban a gazdasági, értékesítési lehetőségek nem kedveznek ennek az ágazatnak.

A *Gálok* és *Márkusok* mellett *Sáfián Imre* „korelnök a zsákai juhászok között”. Korábban több gazda juhait örizte de 1990-ben már csak hárman maradtak, *Papp Ernő* bakonszegi gazdának 80 db, *Pálfi Sándor* berettyóújfalusi gazdának 45, *Sáfián Imrének* 70 db juha van a nyájban.

Sáfián Imre 1911. május 16-án született a szomszédos *Furtán* római katolikus vallású családból (1. kép).

Apja *Sáfián György*, anyja *Hajzer Mária*. Családja mind a két szülői ágon „juhász dinasztia”, mint mondotta is; „mindenkit ott csináltak a birka közt”. A zsákai és környékbeli lakosok úgy ismerik a családot, hogy „igazi, virtigli jó juhászok vótak, híruk vót a környező falvakban, uradalmakban”. Amikor a rühösség, bűdössántaság felütötte a fejét valahun, akkor a *Sáfiánokat* hítták mindenüvé”. *Sáfián Imre* szerint mind a két nyavalya „juhász betegség, fínyes kampó rühös birka”. Unoka öccse a *furtai Sáfián György* szerint nagyapjuktól úgy hallotta, hogy a „férfi ősük-dédapjuk, ükapjuk” – valahonnan Németországból került *Furtára*. *Furtának* a „sorosi szélé” az 1700-as években települt meg újra. Idekerültek az „idegenajkú” emberek, kiket nyilván az uraság telepített le. Ma is itt élnek a *Hajzerek*, *Derbákok*, *Jambricskák*, *Rácok*, *Sáfiánok*. Egyes nézetek szerint a német *Schafer* családnévből lett volna „furtaiasan” *Sáfián*, (der Schäfer – pásztor, juhász).

1. kép. Sáfián Imre juhász, Divat nevű puli és a juhok a korlátban

Érdekes névmagyarázat, lehetséges más variációkkal itt nem kívánok foglalkozni. A család szerint úgy hat évvel ezelőtt az ország más részén élő Sáfián család Furtán kereste az ősokeket. Annyit tudtak csak, hogy a nagyszülők valamikor Furtáról kerültek el.

Sáfián Imre édesapja György, Furtán lakott, juhász volt Peresen. Édesanyja korán meghalt. Nyolcan voltak testvérek, de mint Imre bácsi mondotta; „nagyon szítszóróttak a világba”. A négy fiú testvér közül János már meghalt, „hirtelen vérű, gyorskezü vót, agyonütötte Rác Istvánt, emiatt osztán ült is”. György sincsen már az élők között, „korábban a zsidónál vót juhász, majd osztán privát juhász vót, vígűl a tsz-től nyugdíjazták”. Fia „Gyuri” Furtán juhász, „Jóska” Hajdúsámsonba juhászkodik, János fia meg katonatiszt lett. A fiúk közül rajta kívül él még Antal, aki a berettyóújfalui Állami Gazdaságban volt juhász brigádvezető, onnan ment nyugdíjba és most is ott él a városban. A lánytestvérek közül már csak Róza él, Krisztina, Erzsébet, Juliánna „mán elmentek”. A Sáfiánok németországi eredete újabb bizonyítéka annak, hogy a 18–19. század fordulóján behozott posztógyapjas merinó nyájakkal, juhászokat is hoztak az uradalmak. Napjainkra leszármazottaik külső habitusban, észjárásban tökéletesen alkalmazkodtak környezetükhöz, a befogadó tájhoz és emberi közösségekhez.

Sáfián Imre szinte hibátlanul beszél a „bihari tájszólást”, tekintete nyílt, nem sunyi, élénk kék szeme kivirít napszitta pirosposzsgás arcából. Beszélgetés közben nem fennhéjázó, nem nagyképű. Komótosan ízesen forgatja a szavakat tiszteletadással a másik ember iránt, de még sem szolgálai alázatos. Közönségesen, magától értetődően egyenlőséget tesz ember és ember között. A legkedvesebb barátját, vagy magasabb hivatali be-

2. kép. Sáfian Imre és felesége házuk előtt

beosztásban lévő embert keményen megróttá, ha pihenő juhait felzavarta autójával, vagy rádudált a juhokra. Minden gondolata, cselekedete a juhok körül forog. Nem érdekli a világpolitika, szűkebb pátriája híreit is egy fejbőlintással veszi tudomásul, nem „csámcsog” azokon.

Sáfian Imre elvégezte a „hat elemit” és élete során volt „egyéni juhász, tsz dolgozó, most meg háztáji juhász”. Felesége *Borsodi Erzsébet* 1912. október 26-án született Zsákán, házasságot kötöttek 1938. szeptember 14-én. Zsákán laknak a Dimitrov utca 31. szám alatti házban, melynek fő épülete a századforduló idején épülhetett (2. kép).

Házasságukból gyermek nem született, egy fiú gyermeket fogadtak örökbe, akit Imre bácsi a nevére vett. Imre bácsit sem kerülte el a nehéz sors, az ötvenes években egyszer azért verték meg, mert a községházán nézeteltérése támadt „oszt megfogtam az ügyintéző ingit”. Másodszor meg azért verték meg, mert a tsz szervezőket a komondor meg a kampó segítségével „kitessíkelte” az udvarból.

Imre bácsi 1990 decemberében egyedül maradt, felesége meghalt. Jordán Sándorral való egyik találkozásakor a közelmúltban – 1991 tavaszán – panaszkodott, hogy „hajja csak nagyon hiányzik az öreg asszony, a Bogár puli is ha említem neki úgy rí hogy csak na, szabályosan potyognak a könnyei”.

A következőkben ismertetem a két helyszínen történő juhtartást.

ÁLTALÁNOS TENYÉSZTÉSI ADATOK

Sáfián Imre szerint a most keze alatt lévő állomány fajtája *birka* vagy másképpen *merinó* illetve *külföldi*, zsákai szóhasználatban *serege* birka. Valamikor apja, nagyapja korában volt *racka* vagy *hazai* illetve *magyar juh*.

Az *üzetés* vagy *koseresztés* augusztus 1. és október 1. között történik. A tej miatt régen a fejéshez igazították az üzetést, leggyakoribb volt a „Mihály napi kos eresztés”. Akkor február végén, március elején ellett a birka. Most már nem foglal kozik „tejhasszonnal”, mert nincsen se lova, se kocsija, ezek nélkül „nehéz a tejjel bajlódni”. „Aztán meg a sincsen, aki hajtsa az *esztrengár*”. A termelőszövetkezetben foglalkozott Sáfián Imre tejhasszonnal. Saját maga készített egy „nagyon praktikus *szorítóállást* és csak lyukra jött a fejős birka”. *Apadóra* augusztus 20. körül fejték és a kifejt tej anyáknént elérhette a 38–45 litert, bár sok minden függött a juhásztól is. Ha a tejhasszon volt az elsődleges cél, akkor „zöld füre ellettek”. „Áprilisban már kint volt a birka, ahogy zöldelt a határ”. A késő őszi üzetés azért is volt előnyösebb a nyárutói száraz legelőn tengődő juhok üzetésénél, mert az őszi esők után „újult a mező”, meg volt „árvakelés”, valamint a nagyon burjánzó vetések legeltetése is szokásban volt. A sok zöld etetése jó hatással volt az üzekedés intenzitására és ebből következően a fogamzásra. A tapasztalat azt mutatta, hogy ha száraz volt az ősz, kevés volt a kettős bárány. A *juhhányás* ősszel, legkésőbb november 27-e táján történt, amikor „szíjelhányás vót”, tavasszal meg „összehánytuk a birkát, vagyis kiverís vót”. „Manapság mindenki augusztus elseje táján üzet a bárány miatt, ez pedig nem jó, jobb későbbet”. A zöld füre elletésnek több előnye volt, ugyanis késő ősszel üzetett anyák a vemhesség miatt nem nehezdedtek el korábban és amíg a hó nem lepte el a határt szinte egész télen kijárhattak az *avart*, az árok- és csatornapartokat, erősebb vetéseket legelni. Errefelé Zsákán olyan „joggyakorlat” volt érvényben, hogy Imre nap után (november 5.), szabad volt a határt bárhol legeltetni, „fel vót szabadítva a határ”. A határban való legeltetés veszélyekkel is járt. A lucerna legeltetése „fúvódást”, a tengeritarlók járatása „beزابálást”, a cukorrépatarlókon legeltetés pedig „merevedést” okozhatott. Sáfián Imre mindig tudta meddig lehet ilyen legelőkön tartózkodni a juhokkal, „csak csínján járt oda”. Nagyon sok száraztakarmányt lehetett így megtakarítani. A juhok egészségesebbek voltak, a szín levegője nem „rongálta a tüdejüket”, kevesebb volt a tüdőférgesség. Az ellés idején már kijártak, sok nedvdús takarmányhoz jutottak és így bőven volt tej is. Jól fejlődtek a bárányok, a fejés ideje is kitolódott. Mint Sáfián Imre mondta a juhok legeltetése „tudomány”. Ebben is különbözik a „vírbeli juhász” a sok mai „birkapásztortúl”, akik úgy, ahogy ledolgozzák a munkaidőt, „kutyákkal halomba járatják a juhokat, abban a meleg időben, én már régen beállottam, kora dítután már otthon vannak mikor én még meg a hozzám hasonló vín juhászok még el sem indultunk”. Forró nyári időben „mikor még harmat is alig van” Sáfián Imre „az istenek hajnalán” elindul a nyájjal. Mire az idő felmelegszik, a „birka már jól lakott oszt beállhatok”. Délután csak a kései órákban indult el legeltetni és sötétedéskor hajt fel. Késő este lehet a tilost is megjáratni, mikor már elül a világ”. A per-

gőt is eltömi fűvel, hogy ne hallatszon, hol jár a nyáj. „Reggelre meg mán a harmat megüli a járt mezőt, könnyű a tagadás is”. Kiveréstől az „első tarlóig” a Berettyó folyó „játsszójában”, vagy a parton legeltetett. Sáfíán Imre a „part tetejéről ügyelte” a legelésző juhokat. Hagyta, hogy a juhok nyugodtan „válogassanak a mezőből, szípen terüljenek meg”. A kutyát legtöbbször rövid pórádon maga mellett tartotta „valami bála madzagon”, csak a leg-szükségesebb esetben engedte el, hogy „valami elmaradt birkát megugasson”. A tarlók vagy más alkalmi legelők legeltetésekor Sáfíán Imre mindig a „védett ríszen” állt, vagy vigyázott a kutyákkal. Ha a juhok összeálltak, vagyis jóllaktak a juhász is „megállott”, leült vagy „elhevert a part tetején”. Legtöbbször ilyen alkalomkor fogyasztotta el a reggeli-jét a tarisznyából és „delelni” járt fel az erdőben „összetákolts korlátjába” (3. kép).

3. kép. Reményerdő, juhok a korlátban

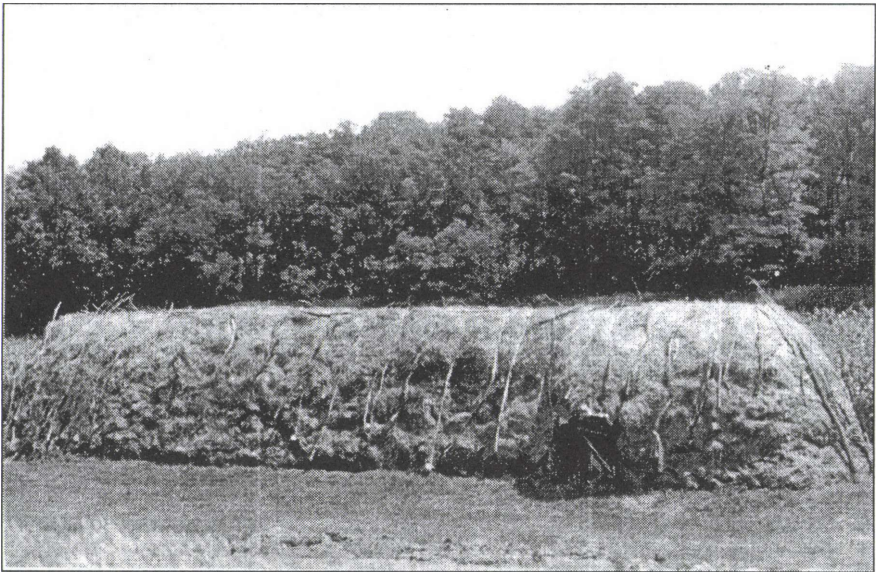
A „teleltetés” a faluban a háznál ma is úgy történik, hogy akinek mi vót”; lucernaszéna, takarmányszalma, abrak. Sáfíán Imre darabonként 50 dkg szénát ad naponta, „meg egy kis tengeriderát”. Régen volt „hálátásos tartás”, amikor „megfektették, meghálatták” a szántóföldet a juhokkal. Ha nem a saját földjéről volt szó akkor ezt „külön alkuért csinálták”. Aratás után volt a hálátásnak ideje amikor is „a fődeket vígig meghálatták”. Dinnye alá például „egy hétig minden íccaka hálattuk a falkát. „A juhász a nyáj mellett aludt, bundában a pulival együtt.

Napjainkban már nincsen *örünyáj*. Az 1950-es évekig még „gyapjúra tartották a juh” volt *ürünyáj* a nagyüzemekben is. Mostanában csak „vezérürünek”, vagy „vágóra” hagynak egyet-egyét. A *herülés* bárány korban történt. A herélés folyamata a következők

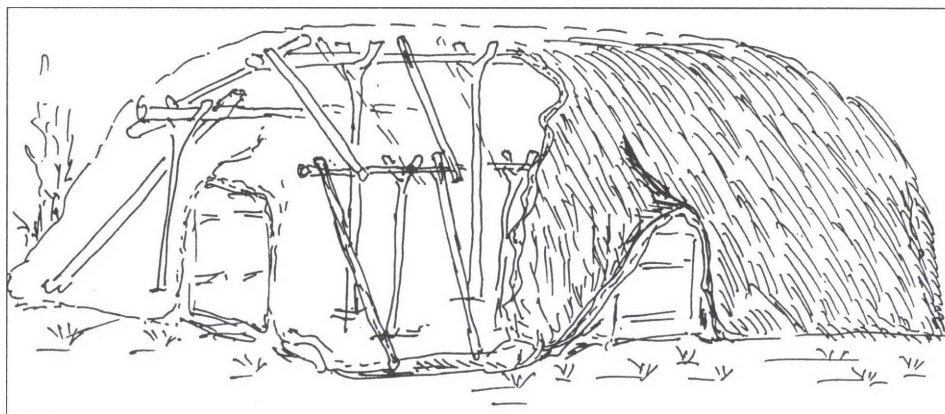
szerint zajlott; az egyik juhász a *dranka* szélére ültette a kos bárányt, összefogta a négy lábát. A herélést végző másik juhász két kezének nagy és mutatóujjával hátranyomta a zacskót és éles bicskával levágta a „zacskó kupakját” mire kiugrott a „két kis here”. A heréket a fogával fogta meg és óvatosan húzta kifelé míg csak nem érezte az ujjá közt, hogy kijött a „csikja” (ondózsínór). Közben jó erősen szorította az ujjával, hogy az esetleges vérzést csillapítsa. „Bagós” juhász még bele is köpött a sebbe, hogy „fertőtlenítse”. Amikor elengedték az ivartalanított bárányt, a farára ütöttek, hogy szaladjon.

Fejés

Abban az időben amikor még fejtek és a bérbe kialakult volt a „vasárnapi tej”, lényeges volt a szombat délutáni legeltetés. Hiszen nem „egy-két liter tejről” volt szó. Amikor jó volt a tavasz, dús volt a legelő, sok volt a tej, a bárányt kint járt az anyjával a legelőn és szépen fejlődött. A jó legelő eredményeképpen sok tej miatt gyengén legelt, „rátartott a tejszóra”. Ekkor már a választás előtt 10–12 nappal ráálltak a „bögőre való fejésre”. Fáradságos munka volt, mert este „levették a bárányt” a hodály végébe elrekesztett részbe (itt is meg a legelőn is bögték), aztán jobb esetben egy „kis kapató abrakra”. Reggel megfejték az anyajuhokat és a legelőn újra találkozott a bárány az anyjával, de már „ürestőgyre”. Így aztán ha éhes volt kénytelen volt legelni. *Esztrenga* volt a fejősfalka. Fejéskor kell „egy aki hajtja az esztrengát, a birkát lyukra”. A fejős birkákat *drankával* (deszkák két léccel összefogatva) elrekesztették. Sáfíán Imre a *seggen ülő színből* „fejt ki” (1. rajz, 4., 5., 6. kép).

4. kép. Seggenülőszín a Berettyó parton

1. rajz. A seggenülőszín metszetrajza

5. kép. Fogadtató a Berettyó parton

6. kép. Seggenülőszín és fogadtató távlati képe

A „lyukra fejés” ebben az esetben azt jelenti, hogy a drankával (lekarózott dranka) keresztben lerekesztett színben, a drankán csak egy nyílást, csak egy lyukat hagytak, ahol kifért a birka. A nyílás mellé ült a fejőjuhász úgy, hogy a térdével el tudja zárni a nyílást. Ebben az esetben itt nincsen „kaloda” vagy „tiltó”. Gyakorlatilag a „tőgyénél fogva feji a juhász a birkát”. Legfeljebb annyit megtettek Sáfianék, hogy egy sima deszkából összeütött „ajtot, hidlást” raktak maguk elé, arra állították a birkát, mert „ezen nem tudta a körmit megvetni és nem rántotta el a juhászt”. „Az első fejős toklyók nagyon menősek vótak”. A „falas színéknél” a lyuk a fal mellett volt, a „seggenülőnél”, valamivel beljebb esik a lyuk. Az esztrengahajtó (aki a birkát a lyukhoz tereli) legtöbbször „fehérnúp vagy gyerekféle”. „Soros fejésnél” az az esztrengahajtó, akié volt az aznapi tej. „Megtört juhokkal egy jó kutya is elbánt, megtette esztrengahajtónak”.

Nyírás

A nyírás időpontjának megválasztása, mindig a gyapjúkereskedelem kívánalmai szerint alakult. Az 1930-as években amikor a „könnyű gyapjút” keresték, ezen a vidéken is a májusi nyírás előtt „megúszatták a juhokat” a Berettyón. Ekkor a felhalmozódott port, trágyát, amennyire lehetett „elvitte a víz”. Száradás után nyírtak. A háború alatti és utáni években meg a „zsíros gyapjú kellett”. „Rámenősebb juhászok nyírás előtti napokban izzasztották a juhot”. Bezárták a falkát a színbe, ajtot, ablakot becsuktak, hogy minél

több „faggyút izzadjon a gyapjúra”. Ekkor is májusban nyírtak. Ebben az időszakban voltak a magas nyírási átlagok. Merinóknál 6 kg felett volt az átlag. Az utóbbi húsz esztendőben tértek át a „korai nyírásra” a „fehír gyapjú miatt”. Ha rossz az idő nyírás-kor, egy pár napig bent marad a birka a színbe, hogy „szokja az időt”. Egyébként ha jó kondícióban vannak, nem lehet gond a megfázással. Április 1-re nyírtak Sáfíánék „mert mire jönnek kifele a zödre megedződik a birka és nem fázik meg”. A nyírás utáni sebeket – „ha vót egyáltalán” – pernyével szórta be Sáfíán Imre. A „kerolint” (kreolin) „nem ismerte, mert arra jön a légy”. Neki különben sem volt „sebes birkája”.

Betegségek (kábázás)

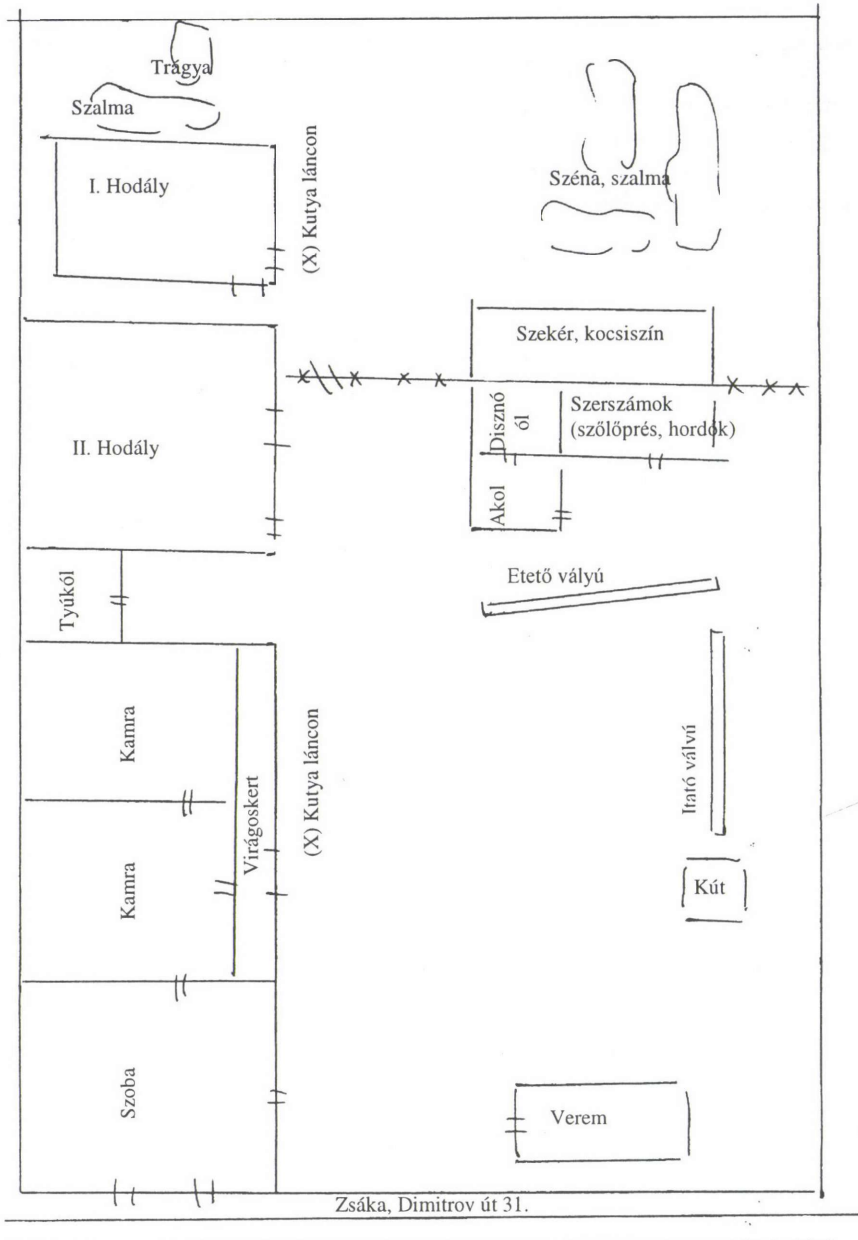
A bűdössántaság elleni „csodaszert” Sáfíán Imre nem árulta el. Bár a Sáfíánok messze földön híresek voltak a biztos gyógyítás módszeréről.

Ha „motozija vót a birkának, őszre kifűjta a motozit”. Ennél rosszabb nyavalyája volt a *kábabirkának*, mert „ennek a fejibe vót a hólyag, ebbe meg a serkè, ezt kellett kivenni”. A „mütét” alatt a vértelenítést timsó és „kíkkü” (rézgálic) keverékével végezte. Kitapogatta, hogy hol van a felpuhult rész a koponyán. Ott a bőrt egy körömnymi területen kivágta és felhajtotta. „Körbe-körbe ki lehet tapogatni a helyet”, ott felnyitotta „fírgelőfával” felcsavarta a „fírget”, majd kivette. Régen erős szalonkatoll csévéje szolgált erre a műveletre. Most mutatott egy kékszinű gyönggyel kombinált erős gyufaszálat, amivel „kifírgel”, de ez most már csak „nyüvelés”, mert van már vagy harminc esztendeje, hogy nem „kábázott”. Eredetileg a „kábázásnál” használt „fírgelő fa” kb. 8–9 mm szélesen kerekfejűre volt faragva és arra hajtotta fel a felnyitott sebből a hólyagot és a nagyujjának begyével, esetleg körömmel szorította a fához, hogy ki tudja emelni. A betegségek, sebkezelések alkalmával a Sáfíánok használták a kreolint, hígítva kisebb rühfoltok kezelésére is alkalmazták. Sáfíán György elmondása szerint apjuk, nagyapjuk a kreolint kékküvel öregre keverte, hogy a tarisznyába ne folyjon ki, vagy a zsebbe és ezzel az „öreg szerrel” kezelték a sebkörnyéket, vagy „nyüvelés” után a sebet.

Épületek

A juhok téli- és nyári szállásául szolgáló épületek, egyben tartásukra, védelmükre emelt építmények, két területen oszlanak meg. A beltelken épült hodályokban vannak a juhok Imre naptól (november 5.) – rossz idő esetén valamivel előbb is –, egészen a kora tavaszi kihajtásig. (Nagyjából egybe esik a hagyományos időponttal, április 24. Szent György napja). Legeltetési időnyben pedig a bérelt legelőn illetve ahhoz közel felépített *seggen ülszínben, kisszínben* tartózkodnak éjszaka a juhok. Úgy gondolom, hogy a könnyebb áttekinthetőség szempontjából a két helyszínt külön-külön ismertetem és az építményeket pedig számozással jelölöm meg.

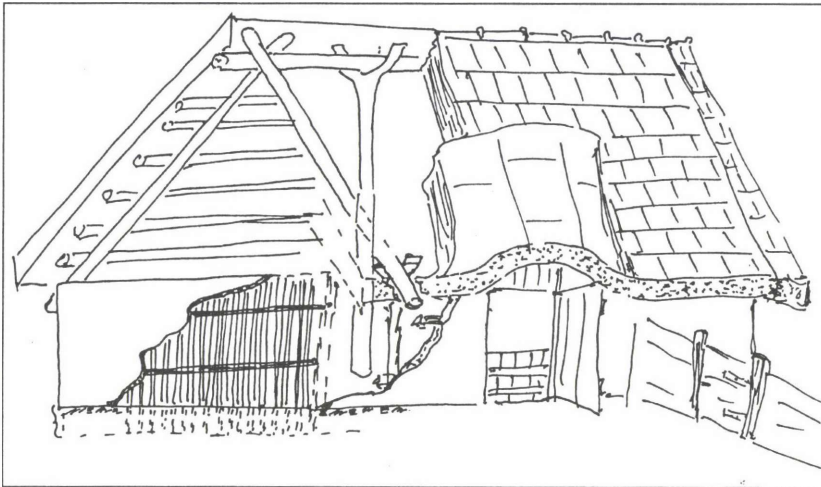
Beltelek

2. rajz. Sáfian Imre háza, portája Zsáka, Dimitrov út 31. (1990. évi kora tavaszi állapot)

7. kép. I. sz. hodály a beltelken

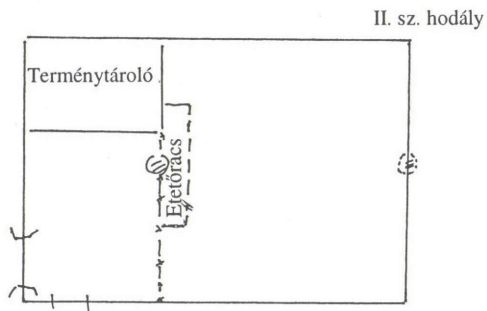
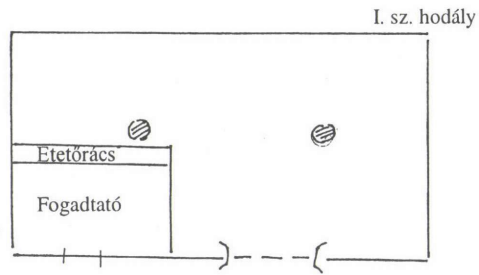

3. rajz. I. sz. hodály metszete (beltelek)

A szalagtelken lévő lakóház (2. kép) építési ideje ismeretlen, becslés alapján a századforduló táján épülhetett. Végül az utcafronton helyezkedik el és melléképületei a hodályokkal együtt soros elrendezésben vannak. A tyúkól és az I. sz. hodály (7. kép, 3. rajz) szorosan rátapadnak a lakóházra de azzal nem épültek egybe. A II. sz. hodály (8. kép, 4. rajz) már a léckerítéssel elkerített hátsókertben, illetve a „szérűn” épült fel. Az udvarban épült még az utcával párhuzamosan, a lakóházra merőlegesen, egy *verem* (9. kép).

8. kép. II. sz. hodály a beltelken

4. rajz. Az I. és II. sz. hodály alaprajza (bellelek)

9. kép. Verem a beltelken

Ugyancsak az utcával párhuzamosan a hodályokra merőlegesen – hátsófalával a léckerítés vonalában – alsóépület látható. Az alsó épület magában foglal egy *disznó ólat*, akollal, egy szerszámot (benn többek között szőlőpréssel, hordókkal, dézsákkal. A házhoz, mint Sáfíán Imre mondotta; „szőlőbirtok is tartozik”, amivel egyre nehezebben boldogul és ráadásul sokat ellopnak belőle. Az udvarban a gémes kút mellett itatóvályú van, ettől nem messze pedig az etetővályú. A hátsóudvarban – „szérüs kert” – a léckerítés vonalában az alsóépület hátuljához támaszkodva féleresztes *szekérszín* van. A szekérszín előtt szénakazlak, szálások. Ott jártamkor a kertben néhány öreg fán kívül kultúrnövényt nem láttam. A lakóház három osztatú, áll egy utcai szobából, konyhából és kamrából. Előtte kis virágoskert, drótkerítéssel, verőcével. Méretei kb.: hossza: 16 méter, szélessége: 5 méter. A verem földbe mélyített, felmenő fala nincsen, teteje „giz-gaz, venyige”, krumpli, répa, zöldség tárolására szolgál (9. kép).

Az I. és II. sz. hodályok kb. 60 esztendeje épültek. Az I. sz. méretei (3. és 4. rajz, 7. kép); hossza 10 méter, szélessége 5 méter. A tetőszerkezet gömbfából készült ágasfás szelemenés, a „tetőlécek” is gömbfa illetve dorongfal. A tetőzet nád és cserép. A felmenőfalazat paticsfal módjára készült, vagyis két ásónyomra beásott lécek, dorongfák sorban állítva. Tövéknél megdöngölve, alsó- és felső harmadban lécekkel „korcolva” és sárral vastagon tapasztottak. A fal kívül-belül fehérre meszelt. A tetőszerkezet két ágasfával van megtartva. Az ajtótól balra van a *drankával* leválasztott fogadtató, illetve *fogantató*.

A II. sz. hodály (4. rajz és 8. kép) hossza 6 m, szélessége 5 méter, tetőszerkezete falazata megegyezik az I. sz. hodálynál leírtakkal. Tetőzete szalma és „csutkaizik”, nád

vegyesen. A tetőszerkezetet egy ágasfa tartja. A bejárattól balra verőcével és drankával leválasztott takarmánytároló hely van (1990 kora tavasz szemes tengeri volt). A bejáratl szemben drankával van a juhok tartózkodási helye leválasztva, a drankának támaszkodik „arccal” a kijáratnak egy etetőrács.

A LEGELŐ ÉPÜLETEI (1989 NYÁRI ÁLLAPOT)

A legelőt a vízügyi igazgatóságtól bérlő Sáfian Imre és társai. A Berettyópart, hullámtér és gátoldal tartozik a területhez. A *seggenülő szín* és a „kis szín” a Berettyógát mentett oldalán épült fel a zsákai határnak Bakonszeg felé eső oldalán, Bakonszegtől 4 km-re, Zsákától szintén 4 km-re. A határrész neve egy elpusztult faluról *Aka*. Sáfian Imre minden este hazamegy a „házhoz” a „szállásról” és korán reggel megy ki kerékpárral. Először 1990-ben lopták meg amikor is „2 bárányt és egy birkát vittek el”. Egyébként esténként lakattal zárja az ajtókat. A zsáka-bakonszegi földút e helytől K-re húzódik, de az év nagyobbik részében járhatatlan. Egy kis kerülővel a Zsákáról, Bakonszegre igyekezők a szín előtt húzódó „part tetejét” (Berettyó védőtöltés) használják száraz időben. A juhásznak így napjában többször is akad beszélgetőtársa, akik – hozzák – viszik a híreket. A színtől pár lépésre torkollik a Berettyóba a Zsáka–Darvas–Bogárzó belvízlevezető csatorna. Amíg ennek „friss a vize” ebből itat a juhász. Amikor, a sok műtrágyától, egyebektől „elfertőződik”, meg leapad, sőt kiszárad a csatorna vize, a Berettyóra hajt itatni, „mert ennek mindig friss a vize”. A terelésben és őrzésben hűségese és nagy becsben lévő társai két puli, a „Divat” és „Bogár” (1. kép).

A nagyszín, vagy *seggenülő szín* (1. rajz, 4. kép) egyik bejárata K-re, másik D-re néz, az építmény a Berettyó gátjával nagyjából párhuzamos. A mellette lévő kisebbik szín, vagy *fogadtató* bejárata (5. kép) Ny-ra van nyitva. A bejárattól jobbra elrekesztett részben „pihenő, szerszámos”, jobb oldalt hátul a sarokban drankával rekesztett tulajdonképpeni „fogadtató” van. A *fogadtató*-ban szokta tartani a kosokat, ha nem járnak a nyájjal, a fias, vagy beteg elkülönítendő juhokat és főleg az első ellős toklyó anyákat kell fogadtatóban tartani, hogy „szokja a fiát” (Ez vonatkozik a bontásokra is). A mostani „folytonos” elletés mellett is nagy szükség van a fogadtatóra, mert ha megellik is a „füvön” az anya, egy-két napig, míg a bárány meg nem erősödik, elrekesztve tartja őket.

Régebben a legelőkön épített seggenülő színeket – főleg ha teleltek is benne a juhok és megteltek trágyával – kiverés előtt széjjelbontották, és arrébb tették újabb helyre. A trágyával, „ganéval” majd lett „valami”, legtöbbször aratás után kihordták a tarlóra. A Sáfian-féle több éven át a Berettyó partján felépített színekből, talicskával hordták ki a ganét. Éles ásóval 40x40 cm-es darabokat kivágtak a trágyából, illetve ilyen darabokra kikockázták, és villával emelték ki. A kb. 8–10 cm vastag kockákat még könnyen kilehetett villával emelni. Az 1950-es években még szinte minden zsákai lakos megszártította ezeket a kockákat úgy, hogy kihordás után a szín körül élire állították. Amikor

megszáradtak akkor kúpokba rakták és ott száradt tovább. Amikor aztán teljesen megszáradtak akkor lehetőleg fedett helyre hordták be. Ez volt a környék téli tüzelője a „leveles gané”. Az utóbbi években az ún. energia árak rohamos növekedése miatt, újra kezdik kitermelni ezt a hagyományos tüzelőanyagot. Amennyiben túl vastagon volt a színben a gané azt nem szedték széjjel, hanem „tözegbe, (szarvasba)” rakták, és a kert vagy szántó föld trágyázására hordták ki. Aki tüzelőnek használta a színben felgyült trágyát az évente több alkalommal is kivágta. Almozni nem sűrűn almoztak. Kitakarítás után „aláalmozt”, ha száraz volt az idő akkor nem, csak ha esős, csapadékos idő járta, vagy gyenge volt a fű és híg volt az ürülék, akkor kellett almozni. Késő ősszel is, amikor már gyenge volt a fű, éjszakára a „ragalját” meghányták szalmával, és amit nem evett meg a birka azt elterítették alá.

Mindkét szín közepén ágasfa soron húzódó „dorongfára” fektetett gömbfákra, „dorongfára”, „fedélfákra” rakott szalmával, gazzal van befedve. A K-re nyíló ajtó felett a tetőzet ki van hozva ereszesre (kanfárosra). Méretei: kb. 35–40 méter hosszú, kb. 9–10 méter széle. A színektől nem messze – csatornán túli – *Reményerdőben* épített a juhász egy *kollátot* (korlát). A fák között egy kb. 23x26 méter ovális területet dorongfákkal, gallyas ágakkal bekerített. Kb. 5–6 méter távolságra lévő cölöpökhöz és élőfákhoz, melyek közbe estek célszerűen felhasználta erősítette a „korlátot” kb. 120–130 cm magasságban. A cölöpökhöz erősítést, talált műanyag madzaggal, „avas madzaggal” „avas kötél darabokkal” végezte el. A korláton madzagokkal oldható nyitható „kapu” is van. Napközben itt pihennek, delelnek a juhok.

Sáfián Imre élete, juhászata egy sajátos jelensége, a vidék állattartásának. Magas korában is éltetője a mesterségbeli tudást, nem kevés fizikai erőnlétet követelő juhász élet. A hagyományos elemeket őrző tartásmód mellett, dolgozatom tanulságos lehet a népi építkezés ismeretéhez is. Ezúton is megköszönöm *Jordán Sándor* mezőgazdász-helytörténész, zsákai lakos, sok szíves segítségét az adatgyűjtésben, feldolgozásban. Az ő segítségével nélkül nem készülhetett volna el ez a dolgozatom és sok más témában történő néprajzi gyűjtésem sem.

ANGABEN ÜBER DIE SCHAFZUCHT IN ZSÁKA

Die Forschung der materiellen Kultur des Dorfes Zsáka in Komitat Bihar auf dem geographischen Gebiet Sárrett kann der Ethnographie in vieler Hinsicht interessant sein. Bis zur Einführung der „sozialistischen Großwirtschaft“, die der sowjetisch-russischen LPG (landwirtschaftliche Produktionsgenossenschaft), dem Kolchos ähnelte, wurde die Tierhaltung mit extensiven Elementen fortgesetzt. Einige Familien bestehen sogar heute auf der traditionellen Schafzucht. Sie haben die Möglichkeiten der privaten Nebengewirtschaft, die in den 1960-er Jahren sozusagen als Zugeständnis eingeführt worden ist, ausgenutzt, obwohl die wirtschaftlichen Verkaufsmöglichkeiten (auch) diesen Zweig nicht begünstigen.

So eine uralte Schäferfamilie ist die von Sáfián Imre und ihre ausgedehnte Verwandtschaft. Nach der Familientradition seien ihre Vorfahren mit dem deutschen Merino, einem Schaf einer spanischen Rasse mit stark gekräuselter, weicher Wolle, das vom Herrschaftsgut eingeführt worden ist, nach Furta, Zsáka und in seine Umgebung gelangt. Ihr Name sollte aus dem Schäfer nach einer hiesigen Verzerrung stammen.

Die Zuchtmethoden der Nutzen (das Melken, die Wolle), die vorläufigen und festen Schafställe, die Heilung der Krankheiten bezeugen die Anwendung und den Gebrauch jahrhundertalter Erfahrungen.